

Мукачівський державний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології

Дипломна робота

ОС «Бакалавр»

на тему: **Психологічні характеристики емоційної сфери водіїв**

Виконав: студент 5 курсу,
групи ПП-51(з), напряму підготовки
6.030103 Практична психологія
Мельничок С.М.
Керівник: Алмаші С.І.
Рецензент: Фенчак Л.М.

Мукачево-2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ВОДІЇВ	
1.1 Сучасні підходи до психологічної підготовки водіїв.....	6
1.2 Характеристика емоційної сфери водіїв автотранспорту.....	13
1.3 Критерії забезпечення високої психологічної стійкості водіїв автотранспорту	19
1.4 Психологічні умови розвитку готовності водіїв до дії в екстремальних ситуаціях дорожньої обстановки.....	26
РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ВОДІЇВ	
2.1 Організація і процедура дослідження.....	30
2.2 Аналіз результатів дослідження та їх інтерпретація.....	35
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	55

ВСТУП

Актуальність дослідження. Прискорене зростання кількості автомобілів у нашій державі та зріст інтенсивності руху на автомобільних шляхах змушують приділяти особливу увагу питанням безпеки організації руху. Таким чином, найбільше значення набувають питання вдосконалення сучасних підходів до психологічної підготовки водіїв.

Водночас темпи розвитку наявної дорожньо-транспортної інфраструктури залишаються низькими і не відповідають потребам сучасного суспільства, що постійно зростають. Неякісні дорожня розмітка та дорожнє покриття не забезпечують належну безпеку дорожнього руху і часто створюють екстремальні ситуації для водіїв. У таких випадках будь-яка помилка водія може спровокувати виникнення дорожньо-транспортної пригоди. Через це рівень вимог до професійної готовності водійського персоналу значно підвищується. Насамперед, це стосується виконання водієм своїх основних функцій: адекватного сприйняття та оцінки дорожньо-транспортної ситуації; прийняття оптимального рішення та виконання ефективних дій щодо безпечного керування транспортним засобом.

Актуальність сучасної теоретико-прикладної проблеми надійності водія пов'язана із забезпеченням високого рівня безпеки та працездатності водіїв, збереженням їх фізичного і психічного здоров'я, продовженням професійного довголіття, особливо при діях водія за призначенням в екстремальних умовах. Зважаючи на те, що безпека дорожнього руху значною мірою залежить від професійної підготовленості водіїв, виникає потреба у пошуку ефективних шляхів розвитку професійної готовності водіїв автотранспорту до дій в непередбачуваних ситуаціях та обґрунтуванні психологічного інструментарію оптимізації цього процесу.

У водія окрім переживань, властивих взагалі кожній людині, можуть виникати виражені емоції у зв'язку з його професійною діяльністю. Керування автомобілем є емоційно насиченим видом людської діяльності. Емоції, що виникають за кермом автомобіля, багато в чому визначають ступінь

працездатності водія. Спеціальні дослідження показали, що водії емоційно невірноважені значно частіше є порушниками правил дорожнього руху та учасниками дорожньо-транспортних пригод.

Крім цього, важливо розвивати психологічні складові процесу психофізіологічного добору на водійські професії, які й підвищують якість професійної підготовки водіїв. Звідси актуальність теми дипломного дослідження та її важливе практичне значення для підвищення безпеки дорожнього руху.

Проблему психологічної готовності до діяльності досліджувало багато заубіжних та вітчизняних вчених, зокрема, В.Й. Бочелюк, К.М. Дурай-Новакова, Л.О. Матохнюк, В.А. Молотай, І.М. Окуленко, О.А. Черепехіна, М.І. Дьяченко і Л.О. Кандибович, П.П. Горностаї, О.С. Тарновська, В.А. Молотай, Ф. Бабкова, Г. Нікіфорова, О. Сафіна О. Тімченка, С. Яковенка та ін. Однак багато аспектів залишилося маловивченими, що й зумовило вибір теми дипломного дослідження: «Психологічні характеристики емоційної сфери водіїв».

Об'єкт дослідження – емоційна сфера водіїв.

Предметом дослідження є психологічні характеристики емоційної сфери водіїв.

Мета дипломної роботи полягає у теоретичному аналізі та емпіричному дослідженні психологічних характеристик емоційної сфери водіїв.

Для досягнення поставленої мети визначені наступні завдання дослідження:

1. Проаналізувати сучасні підходи до психологічної підготовки водіїв.
2. Охарактеризувати особливості емоційної сфери водіїв автотранспорту та критерії забезпечення високої психологічної стійкості водіїв автотранспорту в екстремальних ситуаціях.
3. Емпірично дослідити психологічні характеристики емоційної сфери водіїв.

В ході дослідження нами були використані наступні методи:

- Теоретичний аналіз і систематизація науково-теоретичних та методичних джерел.

- Емпіричні методи – стандартизовані методики:

- 1) Тест дослідження вольової саморегуляції А.В.Зверкова і Е.В.Ейдмана.

- 2) Тест «Самооцінка психічних станів» (Айзенк).

- 3) Методика оцінки рівня ситуативної та особистісної тривожності (Ч.Д. Спілберга, Ю.Л. Ханіна).

- 4) «Методика діагностики міри готовності до ризику» Шуберта.

- Методи обробки та інтерпретації даних.

База дослідження. Вибірку склали дві групи досліджуваних. Зокрема, досліджувані, які проходять курси по підготовці водіїв у м. Мукачево та водії зі стажем водіння автомобіля більше трьох років в загальній кількості 50 осіб.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх застосування при діагностиці рівня сформованості емоційної сфери водіїв в системі підготовки водіїв автомобільного транспорту.

ВИСНОВКИ

На основі теретичного аналізу емоційної сфери водіїв автотранспорту можемо констатувати, що розвиток психологічної готовності водіїв автотранспорту до дій в екстремальних ситуаціях залежить від низки об'єктивних та суб'єктивних чинників. Психологічну готовність до діяльності водіїв автотранспроту можна стисло визначити як інтегративне особистісне утворення, яке складається із короткочасної та тривалої готовності і забезпечує його психологічну придатність до діяльності в екстремальних умовах.

Специфіка діяльності особистості водія автотранспортного засобу в складних умовах дорожньої обстановки обумовлюється: відповідністю інформаційного завантаження дороги; динамічною характеристикою автомобіля; швидкістю переробки водієм інформації, що визначається його професійним досвідом і дозволяє виділяти найбільш значиму інформацію та відсівати таку, що не має суттєвого значення для рішення певного завдання. Провідним чинником, який визначає виникнення екстремальних ситуацій, нерідко є невідповідність прийнятих водієм рішень щодо складної дорожньої ситуації реальної дорожньої обстановки.

З'ясовано, що надійність водія при керуванні автомобілем залежить від низки чинників, зокрема, об'єктивних: інформаційне завантаження дороги, динамічні характеристики автомобіля, зовнішня температура атмосферного повітря, характер дороги та якість її покриття, час доби, періоди року, швидкість руху, тривалість перебування за кермом та ін.; суб'єктивних: вік, стать, досвід управління автотранспортним засобом, індивідуальні-психологічні характеристики вияву психічних процесів, станів, властивостей, а також стан психічного та фізичного здоров'я водія та ін.

Аналізуючи емоційну сферу водіїв, слід зазначити, що залежно від індивідуально-психологічних особливостей людини емоції можуть бути стійкими або короткочасними. Емоційно стійкі водії зазвичай урівноважені люди зі стійким настроєм, що мають глибокі стійкі інтереси. Емоційно

нестійкі водії - емоційно неврівноважені люди. Це може виявлятися в нестійкості емоцій, наприклад у швидкій зміні настроїв, або швидкою емоційною притуплюваністю. До особливостей діяльності водія вчені відносять такий стан як тривожність, який властивий кожному суб'єктові, причому різного рівня вираженості.

Аналізуючи критерії забезпечення високої психологічної стійкості водіїв автотранспорту, слід зазначити, що психологічна готовність до дій є метою й результатом психологічної підготовки. Вона складається з двох системних блоків: функціональної готовності, що припускає сформованість професійно важливих знань, умінь і навичок адаптивного копінгу й управління станами; особистісної готовності, що включає сформованість і розвиненість адаптивних індивідуально-психологічних і індивідуально-психофізіологічних властивостей.

На основі аналізу психологічної літератури, нами виокремлено ряд професійно значущих, стійких індивідуальних якостей, необхідних для надійної роботи водія-професіонала. Зокрема це: властивості нервової системи, насамперед сила й рухливість нервових процесів; якість уваги (її розподілу, переключення, концентрації); чіткість сенсомоторної координації; висока емоційна стійкість. У професіоналів високого рівня ці інваріанти розвинені набагато сильніше, ніж в інших фахівців, що виконують ту ж діяльність.

Для такого виду діяльності як водіння автомобіля особи з різко вираженою емоційною збудливістю непридатні, так само, як і емоційно-пасивні особи. Звідси закономірна вимога систематичного вивчення водіїв у процесі їхньої діяльності з фіксацією уваги на ступені емоційної збудливості, стійкості емоцій, умінні володіти емоціями і прояві водієм вольових якостей.

На основі проведеного емпірично дослідження психологічних характеристик емоційної сфери водіїв можна констатувати наступне. Зокрема, отримані результати дослідження за методикою А.В.Зверкова і Е.В.Ейдмана вказують, що у досліджуваних І (які проходять курси по підготовці водіїв) та

II групи (працівники зі стажем водіння автомобіля більше 3 років) виражені середні показники рівня самоконтролю (48% і 44% відповідно). Це свідчить про те, що досліджувані відносно емоційно стійкі, які на достатньому рівні володіють собою у різних ситуаціях. Для них притаманний внутрішній спокій, впевненість у собі, які звільняють від страху перед невідомим. Проте, як бачимо, дані показники краще виражені у досліджуваних саме першої групи, тобто тих, які ще не мають досвіду водіння автомобіля. Також серед досліджуваних спостерігаються виражені низькі показники рівня самоконтролю (32% та 40% відповідно), це говорить нам про те, що серед досліджуваних є суєтливі, емоційно нестійкі, рефлексивність у них не висока, а загальний фон активності занижений. Їм властива імпульсивність та нестійкість намірів. Знову ж таки, з низькими показниками більше досліджуваних у другій групі.

Субшкала «настирливість» характеризує силу намірів людини - її прагнення до завершення розпочатої справи. Даний показник у досліджуваних має виражені середні значення. Це свідчать про підвищену лабільність, невпевненість, імпульсивність, які можуть призводити до непослідовності і навіть хаотичної поведінки. Спостерігаються високі середні показники загальної шкали, як у досліджуваних I групи – 72% , так і у досліджуваних II групи, а саме 76%. Такий рівень притаманний здебільшого особам емоційно зрілим, активним, незалежним, самостійним. Іноді можливе зростання внутрішньої напруженості, пов'язаної із прагненням проконтролювати кожен нюанс власної поведінки і тривогою з приводу її спонтанності.

На основі отриманих результатів тесту «Самооцінка психічних станів» (Айзенк) слід відмітити наступні тенденції, зокрема, у обох групах досліджуваних спостерігається вираженість шкали «ригідність, це вказує на складність або нездатність перебудуватися при виконанні завдань, якщо цього потребують обставини, що є негативним процесом. Особливо на це слід звернути увагу досліджуваним водіям зі стажем водіння автомобіля, у яких показники даної шкали найвищі. Слід звернути увагу на високі результати

шкали «агресивність», які найбільш виражені саме у досліджуваних водіїв II групи. Це вказує на прояв імпульсивної поведінки досліджуваних. Невміння вчасно приглушити свою агресивність може призвести до зухвалого водіння, а звідси недалеко і до хамства, що може стати причиною дорожніх конфліктів.

Аналіз вивчення ситуативної і особистісної тривожності в досліджуваних обох груп дозволяє нам констатувати високий рівень прояву тривожності. Більша частина досліджуваних характеризується вираженими показниками ситуативної та особистісної тривожності. Щодо особистісної тривожності, то у більшій половині досліджуваних прослідковується середній рівень її прояву. Ми вважаємо, що високий рівень вираженості тривожності в опитуваних може викликати порушення уваги, напруги, неспокою з наявністю невротичного конфлікту, а також з невротичними і емоційними зривами, що в підсумку може призводити до збільшення кількості дорожньо-транспортних пригод.

На основі отриманих результатів дослідження за методикою діагностики міри готовності до ризику Шуберта, можна констатувати, що в обох групах виражені показники готовності до ризику. Зокрема, у досліджуваних I групи високий рівень складає 24%, середній - 52%, низький рівень - 24%; у досліджуваних II групи високий рівень складає 20%, (що на 4% нижче від досліджуваних I групи), середній - 48%, (що так само на 4% характеризується нижчими показниками від досліджуваних I групи), низький рівень складає 32%.

Отримані результати є незадовільними для водіїв автотранспорту. Оскільки чим більша схильність до ризикованої поведінки, тим сильніше може виявлятися: дратування, агресивність, негативізм; і тим менше проявляється миролюбність та аутоагресія. Також треба зазначити, що висока схильність до ризику водія не передбачає усвідомлення власної безсовісної поведінки, переживання провини за агресивне керування автомобілем і порушення ситуації безпеки в цілому.

Таким чином, отримані результати емпіричного дослідження вказують на досить низькі показники прояву емоційної сфери водіїв автотранспорту у обох

групах досліджуваних. Зокрема, досліджувані характеризуються високими показниками ригідності, агресивності, підвищеним проявом тривожності та вираженими показниками готовності до ризику, що є незадовільним для водіїв автотранспорту.

На нашу думку, при сучасних підходах до психологічної підготовки водіїв автотранспортних засобів необхідно приділяти увагу розвитку процесів пізнавальної сфери – це буде сприяти розвитку вміння приймати адекватні рішення в короткі часові проміжки, що в підсумку буде позитивно впливати на регуляцію емоційних станів. Скоєння водіями дорожньо-транспортних пригод є наслідком невміння водіями в екстремальних ситуаціях (стресових станах) керувати своїм емоційним станом.

Ефективний розвиток професійної готовності водіїв до експлуатації автомобілів у складних умовах дорожнього руху потребує посилення психологічної складової в їхній підготовці та водночас постає необхідність періодичного контролю психологічної готовності водіїв до керування автомобілем. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у більш комплексному дослідженні визначеної проблеми.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>